

BİR MÜŞTEREK OLARAK SUYU SAVUNMAK: DİRENİŞE KUŞBAKIŞI BİR BAKIŞ

Ömür KURT*

Öz: Küresel kapitalizmin günümüzdeki evresinde doğal varlıklar hızla metalaştırılmakta; müştereklere kolektif erişim olanaksız hâle getirilmektedir. Su varlıkları da bu sürecin bir parçasıdır. Makalede ülkemizde ve dünyada suyun metalaştırılması süreci rakamlarla yansıtılırken, sürecin karşı tepkisi olarak müşterekleri yeniden talep eden su mücadelelerine ayna tutulmaktadır. Bu amaçla, kuşbakışı bir bakışla, dünyada ve ülkemizdeki mücadeleler değerlendirilmiş ve mücadeleler, suyun bir insan hakkı olarak kabulünü ana gaye sayan hukuk-eksenli mücadeleler ve hukuk yoluna başvurmakla beraber, mücadele hattını fiili mücadele üzerinden ören praxis-eksenli mücadeleler olarak kategorize edilmiştir. Makalenin savı şudur ki; hukuk eksenli mücadeleler bir müşterek olarak su varlıklarını savunma mücadelesinde yeterince güçlü bir hat örememektedirler. Zira kimi sermaye grupları da suyu bir insan hakkı olarak kabul etmektedir. Ayrıca bu hattın temel aldığı suyun devlet mülkiyetinde kalması hedefi, suyun özelleştirilmesini önlese de, suyun ticarileştirilmesinin önüne geçememektedir. Bu nedenle mücadelelerde fiili mücadelenin esas olmasında fayda vardır. Müşterekleri savunmak devlet mülkiyeti savunusuna indirgenmemelidir. Bu anlamda mücadelelerin bilgisinin üretilmesinde hukuki bir yaklaşımdan ziyade, yalnızca hukuki mücadeleleri değil toplumsal pratikleri de göz önüne alan politik bir yaklaşım izlenmelidir.

Anahtar sözcükler: müşterekler, metalaştırma, su mücadeleleri, hukuk, praxis

Defending Water as One of the Commons: A Panoramic View of the Resistance

Abstract: In the current stage of global capitalism, the natural assets are rapidly commoditized making the collective access to the commons impossible. The water assets, too, constitute a part of this process. As the commoditization of water in Turkey and in the World is reflected through figures in the article, the water struggles reclaiming commons as the counter-reaction of the commoditization process are mirrored. For this purpose, the struggles in Turkey and in the World are evaluated with a panoramic view. The struggles are categorized as the law-oriented struggles whose main objective is the recognition of right to water as a human right on the one hand and the praxis-oriented struggles that weave the axis of the struggle on the basis of factual struggle notwithstanding taking legal action on the other hand. The article argues that law-oriented struggles are short of building a strong track for the defense of water assets as a common. Because, for instance, certain capital groups also recognize water as a human right. Moreover, the aim of the maintenance of water under public (state) property, one of the fundamentals of law-oriented approach, falls short of precluding the commercialization of water though it can prevent privatization. Thus, factual struggle, praxis, needs to be the basis of the struggle. The defense of the commons should not be reduced to the defense of public (state) property. In this sense, a political eye rather than a legal eye need to be embraced in the production of the knowledge of the struggles taking into account not only the legal struggles but also the social practices.

Key words: commons, commoditization, water struggles, law, praxis

(Osman Ağa) - Bakın arkideşler: Darılmaca, gücenmece yok. Şimdiden sonra suyu aşağı tarlalara salmıcam. Önce can, sonra canan. İlk kendi tarlalarımı sulucam. Artanı size kalır...

(1. Köylü) - Senin gayri kulağın işitmiyi ağzından çıkıkanı?

(Osman Ağa) - Su benim değil mi, su benim arazimden çıkma mı? Ne istersem onu yaparım.

(2. Köylü) - Nevi yaparmışın? Su herkesin malı. Akan suya sen nasıl sahip çıkabilirsin?

(Osman Ağa) -Çıkarım tabii. Su benim kendi malım, arkideş.

(1. Köylü)- Nerden senin olurmuş Allahın suyu?

(Osman Ağa) - ... Tapusu benim elimde. Elbet benim olacak.

(3. Köylü) - ... Bu su Adem babamızdan beri burdan akıp gidiyi. Kimsenin ona sahip çıkmaya hakkı yok.

(4. Köylü) - Su toprağın kanıdır Osman Ağa. Sen bizim kanımızı kesmek istiyon¹.

Yukarıdaki diyalog, Metin Erksan ve David Durston'un yönetmenliğini yaptığı 1964 yapımı *Susuz Yaz* filmine aittir. Senaryosu Necati Cumalı'nın avukatlık yaptığı yıllarda İzmir'in Urla ilçesindeki

gözlemlerine dayanarak yazdığı aynı adlı öyküsünden uyarlanan film, Berlin Film Festivali'nde 'Altın Ayı' ödülünü kazanarak ülkemiz sinemasında uluslararası ödül kazanan ilk film olmuştur.²

*Doktora Öğrencisi, ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Film küçük bir köyde, köyün en varlıklı kişilerinden Osman Ağa ile diğer köylüler arasındaki suya dayalı bir çatışmayı konu alıyor. Özetle, Osman Ağa suyu tüm köyce ortak kullanılan dere üzerinde hak iddia ederek diğer köylülerin tarlalarını sulamasını engeller.

1964'den 2017'ye elli üç yıl geçmiştir; ancak konu hâlâ toplumsal gerçeklik açısından güncelliğini korumaktadır. 1964'den 2017'ye kapitalist toplumsal ilişkiler oldukça derinleşmiş; su gibi ortak varlıklar kapitalist sermaye birikiminin yasalarına gittikçe daha derinlikli biçimde tabi kılınmıştır. Kapitalizmin ulaştığı evrede Osman Ağaların yerini şirketler almış; sonuç olarak bu zamana kadar meta formu dışında kalabilmiş pek çok varlık hızla metalaştırılmış; yani alım-satım ilişkisine tabi hâle getirilmiştir. Esasen, hikâye yeni değildir. Metalaşma kapitalizmin özündedir. Emek gücünün metalaştırılması; yani emek pazarında sermayedara satılıp ücretle değiş tokuş edilmesi, kapitalist üretim ilişkilerini mümkün kılmıştır. Bu anlamda meta formu, değişim değerine ve pazarda alım-satım ilişkisine konu olan bir biçimi ifade etmektedir (**Marx, 2011**).

Ancak günümüzün küresel kapitalizminde bu form çok daha geniş bir alana yayılmaktadır. Doğal varlıklar da bu yayılmadan giderek artarak payını almakta; müşterek niteliğindeki pek çok doğal varlık metalaştırılmaktadır. Hiç kimseye ait olmayan ve bu anlamda herkese ait olan, bu anlamda üzerlerinde dışlayıcı bir mülkiyet hakkı tanımlanamayacak olan varlıkları niteleyen müşterekler, sermaye birikimin kuralları altına sokulmuş; kolektif kullanım yerini özel mülkiyet formuna bırakmıştır (**Fırat, 2011**). Bu süreç, kapitalizmin ortaya çıkış dönemindeki, müşterek arazilere ve küçük üreticilere ait topraklara çitlenerek (enclosure) el konulan, Marx'ın deyişiyle "ilk birikim" süreciyle ortak bir mantığa dayanmak açısından benzerlik göstermektedir (**Marx, 2004**). Bu nedenle günümüzdeki müştereklere el konulması dalgası, akademi dünyasında da konuya yoğun bir ilgi yaratmış; pek çok yazar konuyu ilk birikim süreciyle paralellik kurularak "ilkel birikim"³, yahut "mülksüzleştirme yoluyla birikim"⁴ olarak nitelendirmişlerdir. Hangi kavramsal set kullanılırsa kullanılsın, esas olan, müşterek varlıklar üzerindeki kolektif kullanımın ortadan kaldırılması, dolayısıyla sermayenin müşterek nitelikli üretim ve geçim araçlarına el koyması ve canlıların varlıklarını yeniden üretme imkânından yoksun bırakılmasıdır.⁵

Şüphesiz, doğal müştereklerden biri olarak su varlıkları da böylesi bir el koyma dalgasından payını

almıştır. Barlow'un (2009) ifade ettiği gibi suyun özelleştirilmesi lehine küresel bir konsensüs yaratmaya çalışan Dünya Bankası'nın sayfasından alınan bilgilere göre, 1990-2015 yılları arasında sektör bazında şirketlerin en fazla yatırım yaptığı sektör, elektrik sektörü iken, ikinci sırayı ise su ve kanalizasyon hizmetleri sektörü almaktadır (**Barlow, 2009**).⁶ Yine aynı siteden alınan yıl bazında bilgilere baktığımızda ise, su ve kanalizasyon hizmetlerinde, örneğin 1990 yılında özel sektörün yatırım yaptığı proje sayısı sıfır iken; 1990-2016 yılları içinde aktif proje sayısı 967'ye çıkmıştır.⁷ Türkiye özelinde baktığımızda ise, bu alanda Türkiye'de kamunun ağırlığı devam ettiğini, özel sektör girişimlerinin 1996'da Antalya'daki su ve kanalizasyon hizmetleri projesi ile İzmit'teki içme suyu temini projesi olmak üzere iki projeye sınırlı kaldığını görmekteyiz.⁸ Antalya'daki proje mevcut durumda iptal edilmiş olup Türkiye'den ENKA'nın, dünyadan ise dünyanın en büyük su şirketlerinden SUEZ'in katılımıyla yerel yönetim düzeyindeki bir özelleştirme denemesidir.⁹ İzmit'teki proje ise yap-işlet-devret modeliyle gerçekleştirilmiş yerel yönetim düzeyinde bir içme suyu temini projesi olup¹⁰ Türkiye'nin ve dünyanın en büyük özel finansmanlı su temin projesidir.¹¹

Görüldüğü gibi, Türkiye'de içme suyu şebekesi ve kanalizasyon hizmetleri konusunda halen kamu sektörünün ağırlığından söz edebiliriz. Ancak elektrik hizmetleri konusunda aynı şeyi söyleyemeyiz. Elektrik sektörü, Türkiye'de, 2015 yılı itibarıyla, 59,310 milyon dolar ile özel girişim yatırımlarının en yoğun olduğu sektördür.¹² Dünyada da elektrik sektörü, özel sektörün yatırım yaptığı proje sayısı bakımından 3062 projeye en çok proje alan sektördür.¹³ Hidroelektrik enerjiye baktığımızda ise durum şöyledir: Elektrik üretimindeki payı 2.9 milyar dolar olup dünya enerji yatırımlarının % 63'ünü oluşturan yenilenebilir enerjiler içindeki payı % 8'dir. Bu görece düşük rakamın nedeni sermayenin güneş enerjisine olan yoğun ilgisidir. Güneş enerjisi yatırımları, yenilenebilir enerji yatırımlarının % 26'sını oluşturmaktadır.¹⁴ Türkiye'de ise, 2015 yılı itibarıyla, 46.072 MW toplam kurulu hidroelektrik enerji kapasitesi mevcut olup, özel sektörün payı 27.846 MW'dır.¹⁵ Yüzde olarak bu rakam, 2015 yılı sonu kurulu güç baz alındığında, % 26.08 baraj tipi HES'ler, % 9.28 nehir tipi HES'ler olmak üzere, toplam % 35.36'ya denk gelmektedir. Güneş enerjisinin payı ise yalnızca % 0.34'tür (**Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, 2016**).

Sermayenin su varlıklarının metalaştırılması konusunda en çok ilgilendiği alanlardan biri de

"şişelenmiş su sektörü"dür. Dünyanın önde gelen su şirketlerinden Nestle'nin kendi sitesinden derlenen bilgilere göre, 2015 itibarıyla, dünyada 7141 milyon € tutarında şişelenmiş su satılmıştır.¹⁶ 2007'de, dünya çapında ambalajlı su satışları 91 milyar \$ iken son 10 yılda su pazarının büyüme hızı % 5-10'lere ulaşmıştır (**Karakuş ve ark., 2016**). 1997'de ambalajlı su ile tanışmış olan Türkiye'de ise, 2012 itibarıyla, 264 adet su markası vardır. Sektörün hacmi 1,3 milyar €'ya ulaşmış ve yıllık kişi başına düşen ortalama tüketim 126 litreyi bulmuştur (**Gül ve Akpınar, 2012, Karakuş ve ark., 2016**).

Bu rakamların gösterdiği gibi, 90'lı yıllardan itibaren suyun metalaşması çeşitli biçimleriyle kendini göstermiştir. Bu süreçte su, ya şişede satışa sunularak metalaştırılmış; ya enerji ihtiyacı bahanesiyle baraj yapılarak su varlıklarının bulunduğu bölgede yaşayan canlıların kolektif kullanımından kopartılmış ya da su hizmetlerinin özelleştirilmesiyle kullanım ya da içme suyu hizmetine erişim ancak parası olanların erişebileceği bir lüks haline getirilmiştir. Her durumda söz konusu olan, bir doğal müşterek olan suyun çitlenmesi, ilkel birikim amacıyla su varlıklarına sermaye tarafından el konmasıdır. Bu saldırı karşısında, müşterekleri yeniden talep eden mücadeleler ortaya çıkmıştır. İronik bir şekilde, sermaye çitlediği oranda müşterekleri görünür kılmakta, yeni direniş alanları yaratmaktadır. Sermayenin ortak alanlara el koyması, müştereklerin, müşterek toplumsal pratiklerin ve ortak varoluşun sürekliliğini bize hatırlatır. Örneğin suyun herkese ait olduğuna, bundan dolayı da kimseye ait olmadığına; değişim değil, kullanım değeri üzerinden anlaşılması gerektiğine dair kolektif söylem, tam da su varlıkları çitlenmeye, yani metalaştırılmaya ve özelleştirilmeye başlandıktan sonra oluşur (**Fırat, 2011**).

Gerçekten, dünyada ve ülkemizdeki su mücadelelerini bu çitleme dalgasına karşı bir set olarak düşünebiliriz. Ancak bu setten anlaşılacak şey, her mücadelede aynı değildir. Mücadeleler, aktörler bakımından homojen bir düzlemde değil, heterojen bir düzlemde yürümektedir. Düşünsel ve coğrafi farklılıklar mevcuttur. Bu bağlamda, kuşbakışı bir bakışla, mücadeleler, *hukuk-eksenli* mücadeleler ve *praksis-eksenli mücadeleler* olarak kategorize edilebilir.

Hukuk-eksenli mücadeleler, toplumsal mücadelede hukuk oluşturma süreçlerini etkilemeyi hedefler. Nihai hedef, bir insan hakkı olarak su hakkının uluslararası insan hakları sisteminde kabulünü ve bu hakkın devletlerce hayata geçirilmesini sağlamaktır.

Suyun özelleştirilmesine karşı çıkma ekseninde oluşmuş hareketler, su hakkının kabulünün özelleştirme önünde bir bariyer olacağını varsayarak, bir su hakkı mücadelesi hareketine dönüşmüşlerdir (**Bakker, 2007**).

Su hakkı hareketi, su mücadeleleri içinde, uluslararası arenada en çok tanınmış hareketlerden biridir. Hareket geniş bir koalisyona dayanmaktadır. Çevreci hareketler, kadın hareketleri, yoksulluk karşıtı hareketler, dinsel topluluklar, sendikalar bu koalisyon içinde su hakkının tanınması için beraber mücadele etmektedir (**Bakker, 2013**). Uluslararası ağlara sahip olmak bakımından da hareketler içinde en önde gelen hareketi oluşturmaktadır. Hareket kampanyalarında, Uluslararası Af Örgütü, Kanadalılar Konseyi, Sierra Klubü gibi dünyanın en bilinen sivil toplum kuruluşlarının desteğini alabilmiştir (**Bakker, 2007**).

Su hakkı hareketi, hareketin başlıca figürü olan, yazar ve aktivist Maude Barlow tarafından *küresel su adaleti hareketi* olarak adlandırılmaktadır (**Barlow, 2009**). Su adaleti aktivistlerinin içinde yer aldığı, küresel düzeydeki ağın adı Blue Planet Project (Mavi Gezegen Projesi)dir. Önde gelen sözcülerinden birinin yine Barlow olduğu¹⁷ Kanada merkezli bu enformel küresel ağ, hayati bir kaynak olarak suyu korumayı ve suyun kamu tarafından belirlenen makul bedellerle herkes için erişilebilir olabilmesi için kamusal olarak yönetilmesini temin etmeyi amaçlamaktadır.¹⁸

Hareketin su hakkının kabulü konusunda başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Suyun özelleştirilmesine karşı yürütülen mücadeleler hedefe ulaşmış ve dünyanın pek çok ülkesinde su hakkı anayasal bir hak olarak tanınmıştır. Mücadelesi *Yağmur Bile*¹⁹ filmine konu olan Bolivya'da suyun özelleştirilmesine karşı yerli halkın başını çektiği meşhur *Cochabamba Su Savaşları* diye nitelendirilen mücadele sonunda su 2009'da yeni anayasaya girmekle kalmamış; iktidar değişerek yerli halklara mensup Evo Morales 2000'de yönetime gelmiştir (**Oğuz ve Atvur, 2015**). Hatta Anayasanın kabulünden bir yıl sonra Morales'in çağrısıyla toplanan *Halkların Anlaşması İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Konferansı*'nda doğa bir hak öznesi olarak kabul edilmiştir (**Özlüer ve ark., 2012; Demirkol, 2012**). Benzer şekilde, yine bir Latin Amerika ülkesi olan Ekvador'da yapımında çiftçi, köylü, kadın, ekoloji örgütlerinin etkin rol aldığı anayasada su hakkı ve doğanın hakları kabul edilmiştir (**Kolektifi Dergi Özel Ek, 2011; Arsel, 2012**). Anayasanın

doğayı hak öznesi olarak kabul eden çerçevesine dayanarak Vicabamba Nehri de hukuk süjesi ve hak öznesi olarak tanınıp nehrin haklarının korunması için açılan dava kazanılmıştır. Aynı şekilde, Yeni Zelanda'da da yerli halk Maoriler tarafından kutsal sayılan Whanganui Nehri 'canlı varlık' olarak tanınarak hukuki statü verilmiştir. Son olarak da Hindistan'ın Büyük Ganj ve Yamuna nehirleri mahkeme kararı ile "canlı varlık" olarak tanınıp hukuki statü kazanmıştır.²⁰

Su hakkı hareketinin en büyük başarısı Birleşmiş Milletler düzeyinde su hakkının tanınmasıdır. Birleşmiş Milletler, 28 Haziran 2010 tarihinde, 122 ülkenin evet, 41 ülkenin çekimser oyuyla her insanın temiz ve güvenli içme suyuna ve yeterli sağlık koşullarına erişim hakkını kabul etmiştir (**Narin, 2016**).²¹ Türkiye de çekimser oy kullanan ülkeler arasındadır. 2016 yılı itibarıyla ise, madde 160'tan fazla ülke tarafından kabul edilmiş, 28 ülke tarafından da anayasal koruma altına alınmıştır (**Narin, 2016**).

Türkiye'de su hakkı konusunda ilgisiz olan sadece devlet değildir. Türkiye'deki su mücadeleleri cephesine baktığımızda, su hakkı hareketi anlamında sadece, kitle tabanına dayanmayan *Su Hakkı Kampanyası'nı* görürüz. Bu örgütlenme, İstanbul merkezli bir sivil toplum kuruluşu olup Türkiye'de suyun özelleştirilmesinin çeşitli alanlarında, özellikle 'şişelenmiş su' sektöründe mücadele etmektedir.²² Kurulma amacı, su hakkı kavramını Türkiye'de toplumun gündemine getirmek, özelleştirme karşıtlığını bunun üzerinden örmek ve küresel mücadeleyi Türkiye'ye de taşımaktır.²³

Türkiye'de su varlıklarının metalaşmasının başlıca alanlarından biri ambalajlı su sektörüdür. Diğeri ise Su Kullanım Hakkı Antlaşmaları ile hidroelektrik santral (HES) yapımı için su varlıkları üzerinde kullanım haklarının özel şirketlere devredilmesidir.²⁴ Bu iki alandan ambalajlı su sektörüne karşı ciddi bir muhalefet ortaya çıkmamakla beraber, özellikle hidroelektrik santral yapımının oldukça fazla olduğu Doğu Karadeniz bölgesinde HES'lere karşı ciddi bir taban hareketi oluşmuştur. Bölgede, 152 tane HES bulunmakta olup, Eylül 2016 itibarıyla inşaatı devam etmekte olan 94 adet HES projesi vardır. Yapımı iptal edilen 108 proje bu rakamların dışındadır.²⁵ Ayrıca bölgedeki Artvin ilinde inşa edilen Deriner Barajı ve HES kendi kategorisinde dünyanın en yüksek üçüncü barajıdır. Hâlihazırda inşa halinde olan Artvin ili, Yusufeli ilçesindeki baraj ve HES'in ise tamamlandığında dünyada sınıfının en yüksek ikinci barajı olması beklenmektedir (**Devlet Su İşleri, 2015**).

Bölgedeki su varlıklarına dönük böylesi yoğun bir çitleme teşebbüsü, özellikle nehir tipi HES'lere dönük olarak su müştereklerini yeniden talep eden yoğun bir direnişi de beraberinde getirmiştir. Baraj tipi HES'lere dönük ise kitlesel bir tepki ortaya çıkmamıştır. Ekoloji konusunda bölgenin en önemli ve en köklü sivil toplum kuruluşlarından, çok uzun yıllardır bölgede altın madenlerinin açılmasına karşı mücadele veren *Yeşil Artvin Derneği'nin* başkanı Nur Neşe Karahan'ın aktardıklarını özetleyecek olursak, "barajlar, sürecin başında halk tarafından devletin enerji ihtiyacı olduğu düşüncesiyle olumlu karşılandı. Daha önce bölgede baraj olmadığı için halk devletin barajları olumlu ve faydalı bir yatırım olarak sunmasından etkilendi" (**Erensu ve ark., 2013**).

Barajlara kıyasla daha küçük ölçekli olan nehir tipi HES'ler ise bölgede ve ülkede önemli bir direnişle karşılaşmıştır. Öncelikle şunu tekrar belirtmek gerekir ki; bu mücadeleler içinde de bir hukuki hak olarak su hakkı talebi yer bulmamıştır. Türkiye'de HES mücadeleleri veren çeşitli örgütlenmelerle ve yöre halkıyla yaptığım görüşmelerde HES'ler karşısında ne yapılacağı, HES sorununun nasıl çözüleceği soruları karşısında hukuki bir yanıt alınmamıştır. Tersine Fındıklı'da görüştüğüm bir aktivist şunu aktarmıştır: "Bu için çözümü yasalarda değil, (şirketi) hiç sokmamak lazım".²⁶ Ya da Tonya'daki bir görüştüğüm görüşmecilerin belirttiği gibi, dava açmış olmakla beraber aynı zamanda eylem de mücadele repertuarında yerini almıştır.²⁷ Aynı şey *Boğazpınar HES karşıtı Platform* için de geçerlidir. Platform HES'e karşı Tarsus'ta eylem yapmış; köyde ise halkı bir araya getiren bir festival düzenlemiştir.²⁸ Kısacası HES mücadelelerinde hukuk mücadelesinin yanında fiili mücadele de, mücadele repertuarının bir parçasıdır.

Fiili mücadeleye değinmişken, bu noktadan, önceki paragraflarda sözü edilen, su mücadelelerinin ikinci kümesinden, *praksis-eksenli mücadelelerden* söz açabiliriz. Bu mücadeleler, hukuk yoluna başvurmakla beraber, mücadeleyi esas olarak bilginin ve toplumsal pratiklerin birleştiği çatışmalı bir alan olarak görmektedirler. Ancak Küresel Güney'in kitle desteğine sahip, Kuzey'in su hareketlerine kıyasla daha militan ve kitlesel su mücadeleleri hukuk-eksenli mücadele hattının hegemonyası altındadır (**Yılmaz, 2010; Yılmaz, 2012**). Bu hegemonyanın bir parçası, mücadelenin ana eksenini su hakkı üzerinden örmek iken; diğeri de suyun mülkiyetinin devlette kalmasını temel bir hedef olarak koymaktır (**Yılmaz, 2010**). Hâlbuki su devlet mülkiyeti altında iken bile ticarileştirilebilir. Verimlilik, fayda-maliyet

değerlendirmesi, kâr maksimizasyonu gibi ticari ölçütler kamu mülkiyeti altında da uygulanabilir **(Bakker, 2005)**.

Bu hegemonyayı kuran örgütlenmelere örnek olarak su mücadelelerini uluslararası bir ağla bir araya getiren, su hakkı hedefi üzerinden hareket eden, Kanada merkezli, yukarıdaki paragraflarda sözü edilen *Blue Planet Project*'i gösterebiliriz. Platformun internet sitesinde yer alan bilgilere göre, gayelerinden biri suya ve hıfzıssıhaya erişim hakkının tam olarak uygulanması için bir hareket inşa etmektir.²⁹ Çelişki şuradadır ki; sermaye örgütlenmelerinden kimileri de bir insan hakkı olarak su hakkını tanımlamaktadır. Örneğin Avrupa'daki su sermayesinin örgütlenmesi *Aquafed*, su hakkının Avrupa'da hayata geçirilmesini savunmaktadır **(Barlow, 2009)**.³⁰ İtalya'da suyun özelleştirilmesine karşı verilen mücadeledeki bir aktivistin dediği gibi, "Su insan hakkıdır" deyip özelleştirmeyi savunuyorlar. İnsan hakkı deyip suyumuzu ticarileştirmelerine karşı çıkmalıyız.³¹ Zira su mücadelesi, sadece bize ait olan müştereklerimizi değil, kavramlarımızı da yeniden talep etmektir.

Dipnotlar

1. M. Erksan & D. Durston (1963) Susuz Yaz, Erişim Tarihi 30 Ağustos 2014. <http://www.youtube.com/watch?v=4PMpNzKfx6k>.
2. Susuz Yaz, Erişim Tarihi 30 Ağustos 2014, https://tr.wikipedia.org/wiki/Susuz_Yaz.
3. Bu süreci 'ilkel birikim' kavramıyla açıklayan kimi yazarlar için, de Angelis: 2008.
4. Bu süreci açıklamada 'el koyarak birikim' kavramını Harvey (2004) icat etmiştir.
5. Marksist anlamda 'üretim araçları', hammadde vs. gibi, üretim için gerekli olan malzemeleri ifade etmektedir: "Bir kimsenin kendi em ek gücünden başka metalar satabilmesi için, doğaldır ki, bu kimsenin üretim araçlarına, örneğin ham maddelere, emek araçlarına vb. sahip olması gerekir" (Marx, 2011: 171). Marksist anlamda 'yeniden üretim araçları' kavramı ise, 'geçim araçları' kavramıyla benzerlik göstermekte ve emekçilerin yaşamlarını devam ettirebilmek için ihtiyaç duydukları araçları ifade etmektedir: "... emek gücünün varlığı, onun üretiminin ön koşuludur. Bireyin varlığı veri ise, emek gücünün üretimi, bu bireyin kendini yeniden üretmesi ya da varlığını sürdürmesi demektir. Yaşayan bireyin, kendi varlığını sürdürmek için belli bir miktarda geçim aracına ihtiyacı vardır... Emek gücünün değerinin son ya da en alt sınırı, her gün elde edememesi halinde emek gücü taşıyıcısının, yani insanın, kendi yaşam sürecini yenileyemeyeceği metalar kütesinin değeriyle, yani fiziksel açıdan vazgeçilmesi imkânsız olan geçim araçlarının değeriyle belirlenir" (Marx, 2011: 173, 175).
6. "Primary sectors ranked by number of projects, 1990-H1 2015 Primary sectors ranked by investment, 1990-2015 (US\$ million)", Erişim Tarihi 26 Mart 2017 <https://ppi.worldbank.org/snapshots/rankings>.

7. "PPI Visualization Dashboard" Erişim Tarihi 26 Mart 2017, <https://ppi.worldbank.org/visualization/ppi.html#sector=Water+and+sewage&status=&ppi=&investment=®ion=&id a=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=&header=true>.
8. "PPI Visualization Dashboard", Erişim Tarihi 27 Mart 2017, <https://ppi.worldbank.org/visualization/ppi.html#sector=Water+and+sewage&status=&ppi=&investment=®ion=&id a=&income=&ppp=&mdb=&year=&excel=false&map=TR&header=true>.
9. Private Participation in Infrastructure Database, Antalya Water and Sewage Services, , Erişim Tarihi 27 Mart 2017, <http://ppi.worldbank.org/snapshots/project/antalya-water-and-sewage-services-696>.
10. Private Participation in Infrastructure Database, Izmit Water Supply Project, Erişim Tarihi 27 Mart 2017, <http://ppi.worldbank.org/snapshots/project/izmit-water-supply-project-697>.
11. İzmit Su Temin Projesi, Erişim Tarihi 27 Mart 2017, <http://www.izmitsu.com.tr/sayfa.asp?ID=13&PID=2>.
12. Private Participation in Infrastructure Database, Country Snapshots, Erişim Tarihi 27 Mart 2017, <http://ppi.worldbank.org/snapshots/country/turkey>.
13. Private Participation in Infrastructure Database, Featured Rankings, 1990 to 2015, Erişim Tarihi 27 Mart 2017, <https://ppi.worldbank.org/snapshots/rankings>.
14. 2015 Global PPI1 Update, Erişim Tarihi 27 Mart 2017, http://ppi.worldbank.org/~/_/media/GIAWB/PPI/Documents/Global-Notes/Global2015-PPI-Update.pdf.
15. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 2015 Yılı Faaliyet Raporu, s. 70, <http://www.dsi.gov.tr/docs/stratejik-plan/dsi-2015-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=2#page=68>.
16. 2015 Key Figures, Erişim Tarihi 27 Mart 2017 <http://www.nestle-waters.com/aboutus/key-figures>.
17. Our Team, Erişim Tarihi 18 Haziran 2016, <http://www.blueplanetproject.net/index.php/home/about/our-team-2/>.
18. About BPP, Erişim Tarihi 18 Haziran 2016, <http://www.blueplanetproject.net/index.php/home/about/>.
19. İstanbul Kültür Sanat Vakfı web sayfası (2017) Erişim Tarihi 28 Mart 2017, <http://film.iksv.org/tr/film/17>.
20. Nehirlerin akma hakkı giderek daha fazla tanınıyor (2017) Erişim Tarihi 23 Mart 2017, <http://www.suhakki.org/t/canli-varlik-statusu/#.WNqmPW-LTIU>.
21. 64/292. The Human Right to Water and Sanitation, Erişim Tarihi 11 Temmuz 2011, <http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/64/292&lang=E>.
22. Hakkımızda (2017) Su Hakkı Kampanyası internet sitesi, Erişim Tarihi 18 Haziran 2016, <http://www.suhakki.org/hakkında/#.WNq6Im-LTIU>.
23. Su Hakkı Kampanyası'nın başlıca aktivist ve yürütücülerinden Akgün İlhan ile 22 Eylül 2014 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen mülakat.
24. Hidroelektrik santral yapımının devlet eliyle gerçekleştirilmesi, ilgili su havzasında hayatını idame ettirenlerin kullanım haklarının gasp edildiği gerçeğini değiştirmemekle beraber, burada sadece özel sektörün zikredilmesi metalaşmadan bahsedilmesinden kaynaklanmaktadır.

25. Bakan Berat Albayrak açıkladı: Karadeniz'de 108 HES projesi iptal, Cumhuriyet gazetesi internet sayfası (2016) Erişim Tarihi 29 Mart 2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/603670/Bakan_Berat_Albayrak_acikladi__Karadeniz_de_108_HES_projesi_iptal.html#.
26. Rize Fındıklı'da HES'lere ve diğer ekolojik çitlemelere karşı mücadele eden enformel, platform-tipi bir örgütlenme olan Fındıklı Derelerini Koruma Platformu ile 14 Temmuz 2012'de yapılan mülakat.
27. Görüşme tarihinde HES'lere karşı mücadele eden Trabzon/Tonya ilçesinde 12 Ağustos 2013 ve 8 Eylül 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.
28. Görüşme tarihinde HES'lere karşı mücadele eden Tarsus/Boğazpınar köyü Boğazpınar HES Karşıtı Platform ile 13 Ekim 2013 tarihinde gerçekleştirilen mülakat.
29. About BPP, Erişim Tarihi 18 Haziran 2016, <http://www.blueplanetproject.net/index.php/home/about/>
30. Press Releases, Erişim Tarihi 18 Haziran 2016 <http://www.aquafed.org/page-4-44.html>.
31. Dimitri Mununi'yle Söyleşi, Erişim Tarihi 23 Mart 2017, <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/111007-insan-hakki-d eyip-suyumuzu-ticarilestirmelerine-karsi-cikmaliz>

Kaynaklar

- Arsel, M.** (2012) *Yeni Bir Doğa Kanunu: Ekvador'da Doğa, Neoliberalizm Sonrası Kalkınma ve Devlet*, Kolektif Dergi, Aralık 2012, Sayı: 15: 45-50.
- Bakker, K.** (2005) *Neoliberalizing Nature? Market Environmentalism in Water Supply in England and Wales*, *Annals of the Association of American Geographers*, 95 (3): 542-65.
- Bakker, K.** (2007) *The "Commons" versus the "Commodity": Alter-globalization, Anti-privatization and the Human Right to Water in the Global South*, *Antipode*, 39(3):430-55.
- Bakker, K.** (2013) *Neoliberal versus Postneoliberal Water: Geographies of Privatization and Resistance*, *Annals of the Association of American Geographers*, 103 (2): 253-60.
- Barlow, M.** (2009) *Mavi Sözleşme: Küresel Su Krizi ve Su Hakkı Mücadelesi*, Çev. Barış Cezar, İstanbul: Yordam Kitap.
- de Angelis, M.** (2008) *Marx and Primitive Accumulation: The Continuous Character of Capital's "Enclosures"*, in W. Bonefeld (Ed.) *Subverting the Present, Imagining the Future: Insurrection, Movement, Commons*, USA: Autonomedia: 27-51.
- Devlet Su İşleri** (2015) *Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 2015 Yılı Faaliyet Raporu* Ankara: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayını, Erişim Tarihi 24 Mart 2017, <http://www.dsi.gov.tr/docs/stratejik-plan/dsi-2015-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=2#page=68>.
- Demirkol, S.** (2012) *Halkların Anlaşması İklim Değişikliği ve Doğa Ana Hakları Dünya Halkları Konferansı 22 Nisan 2010, Cochabamba, Bolivya*, in *Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi, Özerklik, Özlüer ve ark. (Eds.)* Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Elektrik Piyasası 2015 Yılı Piyasa Gelişim Raporu** (2016) Ankara: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Yayını, Erişim Tarihi 24 Mart 2017, <http://www.epdk.org.tr/TR/Dokumanlar/Elektrik/YayinlarRaporlar/ElektrikPiyasasiGelisimRaporu>.
- Erensu ve ark.** (2013) *Doğa Gidince Altınları mı Yiyeceğiz?*, Nur Neşe Karahan ile röportaj, *Kolektif Dergi*, 16:48-51.
- Fırat, B.** (2011) *"Ve Mademki Sokaklar Kimsenin Değil": Talan, Dolandırıcılık ve Hırsızlığa Karşı Kentsel Müşterekler Yarat-*

- mak, Eğitim, Bilim Toplum Dergisi*, 9(36):96-116.³¹
- Gül, M., Akpınar, G. M.** (2012) *An Assessment of Factors Affecting Packaged Water Consumption Decisions of The Households*, *Journal of Food, Agriculture and Environment*, 10(2), 252-257.
- Harvey, D.** (2004) *Yeni Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim*, Çev. Evren Mehmet Dinçer, *Praksis*, (11): 23-48.
- Karakuş, E. ve ark.** (2016) *Ambalajlı Su Sektöründe Tüketici Tercihleri: Edirne İli Örneği*, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, UİİİD-İJEAS, 2016 (17):103-128.
- Kolektif Dergi 9. Sayı Özel Eki** (2011) *Ecuador. Ekoloji Kolektifi*, Ankara:Ekoloji Kolektifi yayını.
- Marx, K.** (2004) *Kapital: 1. Cilt*, Çev. Alaattin Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K.** (2011) *Kapital, 1. Cilt*, Çev. Mehmet Selik ve Nail Satlıhan, İstanbul: Yordam Kitap.
- Narin, A.** (2016) *Su Hakkı Ve Bir Müdahale Aracı Olarak Suyun Özelleştirilmesi*, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi(TAAD)*, 7(27):729-55.
- Oğuz, C., Atvur, S.** (2015) *Direnışten İktidara: Bolivya'da Toplumsal Hareketlerin Siyasal Dönüşümdeki Rolü*, *Mülkiye Dergisi*, 39 (2): 217-46.
- Özlüer, F. ve ark.** (2012) *Pachamama'nın Gücü ya da Bolivya Anayasası'nın Uluslararası Hukuka ve Siyasete Etkisi*, in *Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi, Özerklik*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yılmaz, G.** (2010) *"Bütün Renkler Kirleniyordu..." Praksis'ten Kaçış Sürecinde Su Hakkı Mücadeleleri*, *Praksis*, 3(24): 25-41.
- Yılmaz, G.** (2012) *Dünyada Su Mücadelelerine Eleştirel Bir Yaklaşım, Hidroelektrik Santral (HES)'ler Suyun ve Su Havzalarının Metalaştırılması, Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu Yayını*, İstanbul: TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu.